

Minna Kivipelto, Heikki Hiilamo
Jaana Tervo

9.10.2025

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

Viite: Pyyntönne 6.10.2025, HE 99/2025 vp

Lausunto valtion talousarvion 2026 vaikutuksista aikuissosiaalityöhön ja lapsibudjetoinnista

Kiitämme mahdollisuudesta tulla kuultavaksi ja esittää lausunto valtion talousarvion 2026 vaikutuksista aikuissosiaalityöhön ja lapsibudjetoinnista. Kuvaamme ensin aikuissosiaalityön vaikutuksia, sen jälkeen lapsibudjetoinnin vaikutuksia. Esitämme myös ehdotuksia negatiivisten vaikutusten vähentämiseksi.

Valtion talousarvioesityksessä 2026 sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan määrärahoihin ehdotetaan noin 500 miljoonan euron vähennystä vuoteen 2025 verrattuna. Perhe- ja asumiskustannusten tasaukseen, perustoimeentulotukeen ja eräisiin palveluihin ehdotetaan 419 miljoonan euron leikkausta. Toimeentulotukea esitetään leikattavaksi 57 miljoonalla eurolla. Yleistuki vähentää tarveharkinnan ja osittaisen yleistuen vanhempien tulorajan käyttöönoton myötä etuuskuluja 2,5 miljoonaa euroa verrattuna nykyisiin työmarkkinatuen ja peruspäivärahan kuluihin. Työikäisen väestön tukea esitetään vähennettäväksi myös heikentämällä kuntouttavaa työtoimintaa 1,6 miljoonalla eurolla (HE 109/2025). Saman mittaluokan leikkauksia ei ehdoteta tehtäväksi muille hallinnonaloille.

Vaikutukset aikuissosiaalityöhön

Työikäisten sosiaalityössä työskennellään toimeentuloon, asumiseen, työkykyyn, työllistymiseen liittyvien vaikeuksien sekä erityisesti mielenterveyden ja elämänhallinnan ongelmista kärsivien henkilöiden kanssa. Asiakkaita tuetaan talousneuvonnan, sosiaalisen kuntoutuksen, täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen, sosiaalisen luototuksen sekä välitystilipalveluiden avulla. Yhteistyötä tehdään terveydenhuollon,

Minna Kivipelto, Heikki Hiilamo
Jaana Tervo

9.10.2025

Kelan ja kuntien kanssa sekä työllistymistä edistävien palvelujen, päihde- ja mielenterveys- ja asumisen tuen palvelujen tuottajien kanssa. THL:n (2024, 2025) mukaan työikäisten palvelut ovat kustannuksiltaan noin 822 milj. euroa ja asiakkaina on noin 270 000 henkilöä. THL:n vuonna 2024 tekemän kyselyn mukaan aikuissosiaalityössä työskentelevällä sosiaalityöntekijällä on jopa 100 asiakasta samaan aikaan aktiivisessa asiakkuudessa.

Koska aikuissosiaalityön asiakkaista suuri osa on työttömänä, ovat pysyvinä ratkaisuinä joko työkyvyttömyyseläke tai paluu työmarkkinoille. Toimeentulotuen, asumistuen ja työttömyysturvan leikkaukset ja heikennykset ovat jo vaikeuttaneet siirtymistä työelämään. Ehdotetut heikennykset, kuten sanktiot (työttömyysturvan karenssit, toimeentulotuen perusosan leikkaaminen) aiheuttavat lisää pelkoa tuen menetyksistä. Leikkausten vaikutuksina siirtymät palkkatyön suuntaan vähenevät edelleen ja ainoaksi mahdollisuudeksi jää eläminen perusturvaetuuksien varassa tai siirtyminen työkyvyttömyyseläkkeelle.

Sosiaaliturvan heikennykset näkyvät kasvavana työikäisen väestön huono-osaisuutena, joka lisää aikuissosiaalityön tarvetta. Suomessa on jo lähes miljoona (930 000) köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevaa henkilöä, noin 350 000 perustoimeentulotuen saajaa ja yli 250 000 ulosottovelallista. Mielenterveys työkyvyttömyyden syynä on lähes 90 000 henkilöllä ja hädät ovat kasvussa eri puolilla Suomea. THL:n tarkentamien simulointien perusteella voi havaita, että viimesijainen toimeentulotuki tasoittaa köyhyyttä aiemmin ennakoitua vähemmän (THL 2025). Aikuisväestön köyhyyden ja huono-osaisuuden dynaamiset kustannukset ovat mittavia sisältäen menetettyjä työ- ja elinvuosia, rikollisuuden ja päihteiden käytön kustannuksia sekä ylisukupolvista huono-osaisuutta, joiden lasku jää tulevien sukupolvien maksettavaksi.

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Aikuissosiaalityön

Minna Kivipelto, Heikki Hiilamo
Jaana Tervo

9.10.2025

näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että budjettiin tulisi sisällyttää enemmän välineitä, joiden avulla työikäistä väestöä saadaan kuntoutettua ja tuettua sosiaaliturvaetuuksilta palkkatyöhön. OECD:n (2023) mukaan sosiaaliturvan ja työn joustava yhdistäminen (in-work benefits, IBW) helpottaa erityisesti vaikeassa työmarkkinatilanteessa olevien henkilöiden siirtymistä työelämään. Talousarviossa esitetty budjetointi toimii päinvastaisesti heikentäen IWB-tyyppisiä insentiivejä. Aikuissosiaalityön asiakkaiden siirtymiä olisi tuettava erityisen paljon, jotta välttyttäisiin kasvavilta perusturvan, toimeentulotuen ja työkyvyttömyyseläkkeiden kustannuksilta. Uudistamisen tulisi merkitä luopumista perustoimeentulotuen ja työttömyysturvan suojaosien leikkauksista, pidennetyistä karensseista ja uusista sanktioinneista.

Koska aikuissosiaalityön asiakkaiden suurimmat ongelmat liittyvät heikkoon terveyteen, koulutukseen ja talouteen, tulisi näitä tekijöitä vahvistaa erityisrahoituksella, jonka avulla voitaisiin lisätä työkyvyn ja työllisyyden tukemiseen erikoistuneita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja. THL ehdottaa aiempaa vahvemman osittaisen työhönpaluun mallin käyttöönottoa, jossa IWB-malliin sisällytetään terveyttä, työkykyä ja osaamista (terveyden ja työkyvyn arvioinnit), työn vastaanottamista (vrt. nuorten työllistymisaseteli) ja myös työssä pysymistä (työmentorit, IPS) tukevia palveluja. Myös sosiaalihuoltolain mukaista kotiapua ja koteihin suunnattua sosiaaliohjausta tulisi tehostaa syrjäytymisriskissä olevien aikuisten ja perheiden kohdalla, jotta elämän- ja taloudenhallinnan sekä asumisen vaikeimpia ongelmia saataisiin purettua. Sekä IWB- että IPS-malleista on tieteellistä näyttöä ja niiden yhdistäminen asteittaisen työhönpaluun malliksi tuottaisi leikkausten sijaan Suomeen uuden innovaation vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien tukemiseen, jonka vaikuttavuutta voitaisiin seurata THL:n validoiman AVAIN-mittarin avulla.

Lapsibudjetointi

Vuoden 2026 valtion talousarvioesitykseen sisältyvä lapsibudjetoinnin yhteenvetotarkastelu kokoaa yhteen lapsiin ja lapsiperheisiin

Minna Kivipelto, Heikki Hiilamo
Jaana Tervo

9.10.2025

kohdistuvat määrärahat. Tarkastelu lisää budjetin läpinäkyvyyttä ja antaa määrällistä tietoa siitä, kuinka julkisia varoja kohdennetaan eri hallinnonaloilla lasten ja lapsiperheiden hyvinvointiin.

Lapsibudjetointi on kuitenkin kansainvälisten ihmisoikeussopimisten perusteella laajempi valtion velvollisuus. Lapsibudjetoinnin tulee tukea lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoa ja edistää lapsen edun ensisijaisuutta kaikessa päätöksenteossa. Kansallinen lapsistrategia (Valtioneuvoston julkaisu 2021:8) asettaa yhdeksi tavoitteeksi lapsibudjetoinnin ja lapsivaikutusten arvioinnin vakiinnuttamisen osaksi julkisen talouden suunnittelua.

Vuoden 2026 talousarvioesityksen lapsibudjetointiosuus on määrällisesti kattava, mutta sen tarkastelutapa jää tekniseksi ja tilastolliseksi. Siinä kuvataan lapsi-ikäluokkaan kohdistuvat menot, mutta ei arvioida, miten nämä menot vaikuttavat esimerkiksi lasten hyvinvointiin, yhdenvertaisuuteen tai syrjäytymisen ehkäisyyn. Esitetyssä muodossa lapsibudjetointi on irtaantunut sen oikeudellisesta ja strategisesta perustasta. Talousarviossa ei viitata YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen, joka velvoittaa suunnittelemaan ja seuraamaan, miten julkinen talous tukee lapsen oikeuksien toteutumista, kuten eriarvoisuuden vähentämistä.

Talousarvioehdotuksessa ei myöskään viitata Suomen kansalliseen lapsistrategiaan. Tämä on merkittävä puute, sillä lapsistrategia määrittelee lapsibudjetoinnin välineeksi, jolla voidaan seurata, miten julkinen talous tukee lasten oikeuksien toteutumista ja ehkäisee eriarvoisuutta. Tarkastelun rajaaminen pelkästään suoraan lapsi-ikäluokkaan kohdistuviin menoihin sulkee pois monia politiikkatoimia, joilla on välillisiä mutta merkittäviä vaikutuksia lasten hyvinvointiin (esimerkiksi hyvinvointialueuudistus, sosiaaliturvamuutokset, työllisyys- ja asuntopolitiikka). Näin ollen lapsibudjetointi ei nykyisessä muodossaan tue riittävästi hallituksen velvollisuutta arvioida päätösten kokonaisvaikutuksia lapsiin ja perheisiin.

Minna Kivipelto, Heikki Hiilamo
Jaana Tervo

9.10.2025

Lisäksi lapsibudjetointi toteutetaan ilman yhtenäisiä menetelmiä ja indikaattoreita, mikä vaikeuttaa ajallista ja alueellista vertailua. Myöskään poikkihallinnollinen yhteistyö ei ole vielä vakiintunutta, vaikka lapsen oikeudet leikkaavat useiden hallinnonalojen vastuualoja.

THL:n suosituksena on kytkeä valtion talousarvioin lapsibudjetointi vahvemmin lapsen oikeuksiin ja lapsistrategiaan. Lapsibudjetoinnin tulee perustua YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikloihin 3 ja 4 sekä kansallisen lapsistrategian (2021) linjauksiin. Talousarviossa on selkeästi osoitettava, miten määrärahat tukevat lasten oikeuksien toteutumista ja lapsen edun ensisijaisuutta. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että budjettiprosessin yhteydessä tulee arvioida, miten suunnitellut säästö- ja investointitoimet vaikuttavat lasten hyvinvointiin, palvelujen saavutettavuuteen ja eriarvoisuuden kehitykseen. Lisäksi lapsivaikutusten ennakkoarviointi tulisi sisällyttää talousarvioprosessiin samaan tapaan kuin sukupuolivaikutusten arviointi. Tämä vahvistaisi päätöksenteon tietopohjaa ja ennakoitavuutta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että lapsibudjetointi on tärkeä väline lapsen oikeuksiin perustuvan hallinnon ja kestävän talouspolitiikan edistämisessä. Se tekee näkyväksi, miten julkiset varat tukevat lasten hyvinvointia ja tulevaisuutta, ja auttaa päätöksentekijöitä kohdentamaan resursseja tehokkaammin. Jotta lapsibudjetointi voisi täyttää tämän tehtävänsä, sen on siirryttävä pelkästä rahavirtojen kirjaamisesta vaikuttavuuden ja lapsen oikeuksien toteutumisen arviointiin.

Pääjohtaja

Mika Salminen

Johtaja

Piia Aarnisalo